

відповідно, заохочуються економічна інтеграція. Угода про асоціацію приділяє особливу увагу гармонізації не тільки чинного, а й майбутнього законодавства України з правом ЄС, розглядаючи цей процес як важливу умову зміцнення економічних зв'язків між сторонами; поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС; завершення переходу країни до функціонування ринкової економіки.

Важливо, що гармонізація українського законодавства з правом Євросоюзу шляхом приспівання до міжнародних стандартів може поширюватися також на сектори, співпраця в яких не передбачається положеннями УА. Це стосується насамперед сфери приватного права, господарського права, трудових та соціальних відносин, тощо.

НЕКІТ К. Г.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕРНЕННЯ БЕЗПІДСТАВНО НАБУТОГО АБО ЗБЕРЕЖЕНОГО В РАМКАХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ З БЕЗПІДСТАВНОГО ЗБАГАЧЕННЯ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА DCFR

Особливості повернення безпідставного збагачення розкриваються у Главі 5 Книги VII DCFR. У ст. VII.- 5:101 DCFR зазначається, що у разі, якщо збагаченням виступає майно, яке може бути повернене в натурі, той, що збагатився, повертає збагачення за допомогою передачі такого майна потерпілому. Замість передачі вказаного майна той, що збагатився, може повернути потерпілому грошову вартість збагачення у випадку, якщо передача майна в натурі зажадала б від того, що збагатився, невинновдані зусилля або витрати. Якщо той, що збагатився, більш не здатний передати майно, що склалося збагачення, він повертає збагачення за допомогою виплати його грошової вартості потерпілому. В частині, в якій той, що збагатився, отримав замість такого майна субститут, цей субститут складає збагачення, що підлягає поверненню, якщо: 1) той, що збагатився, є добросовісним у момент розпорядження майном або у момент його втрати і здійснює вибір на користь повернення субститута; або 2) той, що збагатився, є несумлінним у момент розпорядження майном або у момент його втрати за умови, що потерпілий здійснює вибір на користь субститута і такий вибір не є несправедливим.

Той, що збагатився, є добросовісним, якщо він не знав і не можна було розумно припустити, що він знає про те, що збагачення необґрунтоване або вірогідне стане таким.

У ст. VII.- 5:102 DCFR розкриваються правові наслідки неможливості повернення безпідставного збагачення, у натурі (стосується збагачення, яке завідомо не може бути повернуто в натурі). У тих випадках, коли збагаченням не є майно, яке може бути повернене в натурі, той, що збагатився, повертає збагачення за допомогою виплати його грошової вартості потерпілому. Обов'язок особи, що збагатилася, обмежений розміром заощадження, якщо той, що збагатився: не погоджувався на збагачення або був добросовісним. Проте в тих випадках, коли збагачення було одержане на підставі угоди, яка визначала ціну або вартість такого збагачення, той, що збагатився, як мінімум зобов'язаний до виплати цієї грошової суми за умови, що угода виявилася нікчемною або оспорюваною по підставах, що не зачіпають встановлення ціни.

Схожі правила про повернення безпідставно набутого майна в натурі або відшкодування його вартості у разі неможливості повернення в натурі закріплені й в українському законодавстві (ст. 1213 ЦК України). Проте положення DCFR значно більше деталізовані. Зокрема, українським законодавством можливість виплатити грошову вартість майна замість повернення його в натурі допускається лише у разі *неможливості* повернення майна в натурі, тоді як у DCFR закріплено можливість повернути потерпілому грошову вартість збагачення у випадку, якщо передача майна в натурі зажадала б від того, що збагатився, певних зусиль або витрати. Не містить українське законодавство і правил щодо повернення субституту отриманого замість безпідставно набутого майна, особливостей повернення збагачення, що не може бути повернуто в натурі (вартості робіт, ціни послуг).

У ст. VII.-5:104 DCFR визначаються особливості повернення плодів від майна, що складає безпідставне збагачення та вигод від користування ним. Повернення плодів та користування ставиться у залежність від добросовісності особи, що збагатилася. Так, за загальним правилом, обов'язок повернути збагачення розповсюджується на плоди і користування ним або будь-яке заощадження, вироблене такими плодами або користуванням, якщо розмір заощадження менше. Проте якщо той, що збагатився, одержує плоди або користується збагаченням, будучи недобросовісним, повернення збагачення розповсюджується на плоди і користування, навіть якщо розмір заощадження менше, ніж вартість таких плодів або користування.

В українському законодавстві порядок відшкодування доходів від безпідставно набутого майна і витрат на його утримання визначено у ст. 1214 ЦК України. У вказаній статті також є прив'язка до добросовісності особи — особа, що збагатилася повинна відшкодувати всі доходи, які вона одержала або могла одержати від цього майна з часу, коли ця особа дізналася або могла дізнатися про володіння цим майном без достатньої правової підстави, тобто з моменту, коли вона дізнається про свою недобросовісність.

У ст. ст. VII.-6:101 — VII.-6:103 DCFR визначені обставини, за яких особа звільняється від повернення безпідставного збагачення. В українському законодавстві схоже правило міститься у абз. 2 ч. 1 ст. 1214 ЦК України, згідно якої особа, яка набула майно або зберегла його у себе без достатньої правової підстави, має право вимагати відшкодування зроблених нею необхідних витрат на майно від часу, з якого вона зобов'язана повернути доходи, тобто обсяг безпідставно отриманого або збереженого майна зменшується на обсяг витрат, понесених у зв'язку з його отриманням або збереженням. Однак, на відміну від ЦК України, у ч. 2 ст. VII.-6:101 DCFR закріплено винятки з правила про відшкодування витрат, понесених у зв'язку з безпідставним збагаченням.

Також у положеннях DCFR деталізуються випадки, коли безпідставне збагачення не підлягає поверненню. Підходи українського та європейського законодавця при визначенні випадків, коли безпідставне збагачення не підлягає поверненню, відрізняються. Так, український законодавець у ст. 1215 ЦК України визначає, що не підлягає поверненню безпідставно набуті: заробітна плата і платежі, що прирівнюються до неї, пенсії, допомоги, стипендії, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, аліменти та інші грошові суми, надані фізичній особі як засіб до існування, якщо їх виплата проведена фізичною або юридичною особою добровільно, за відсутності рахункової помилки з її боку і недобросовісності з боку набувача або інше майно, якщо це встановлено законом. На відміну від ЦК України, у DCFR встановлене загальне правило, згідно якому особа, що збагатилася, не зобов'язана повертати збагачення у випадку, якщо замість цього збагачення той, що збагатився, надає інше збагачення третій особі і у момент такого надання той, що збагатився, як і раніше залишається добросовісним (ст. VII.-6:102 DCFR).

Крім того, згідно зі ст. VII.-6:103 DCFR, якщо договір або інший юридичний акт, на підставі якого отримано збагачення, є пікчемним або ефективно оспорений унаслідок порушення одного з фундаментальних принципів або імперативної норми, особа, що збагатилася, не зобов'язана повертати необґрунтоване збагачення в тій мірі, в якій повернення суперечило би цілям встановлення таких принципу або норми.